

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

ja

Pelkosenniemen ja Savukosken kunnan varhaiskasvatussuunnitelma

Savukosken ja Pelkosenniemen varhaiskasvatuksen yhteistyö jatkuu tämän asiakirjan myötä. Parhaiten varhaiskasvatuksen tavoitteita voidaan saada toteutumaan läsnä olevan, kuuntelevan ja toista kunnioittavan vuoropuhelun ja vuorovaikutteisen oppimisen avulla. Tämä on mahdollista kaikilla varhaiskasvatuksen tasoilla: lapsi- kasvattaja, kasvattaja -kasvattaja, vanhempi -kasvattaja sekä kuntatasolla, jolloin molempien kuntien varhaiskasvatus -käytännöt voivat yhdessä kasvaa ja kehittyä vuoropuhelun vaikutuksesta yhä laadukkaimmiksi peruspalveluiksi.

Savukoskella 31.5.2022 Laura Mattanen, Tiina Marjala ja Mirja Marjala

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	1
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.....	1
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma.....	1
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	3
1.4 Paikallisesti päätettävät asiat	5
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.....	0
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	0
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.....	3
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.....	5
2.4 Arvoperusta	6
2.5 Oppimiskäsitys.....	7
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.....	8
2.7 Laaja-alainen osaaminen	9
Ajattelu ja oppiminen	10
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	10
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	11
Monilukutaito	11
Digitaalinen osaaminen	12
Osallistuminen ja vaikuttaminen	12
2.8 Paikallisesti päätettävät asiat	12
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.....	15
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.....	17
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	17
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	18
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	18
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	19
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	19
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.....	20
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.....	21
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	21
Yhteistyö eri tahojen kanssa.....	22
3.4 Paikallisesti päätettävät asiat	23

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	26
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	26
4.2 Pedagoginen dokumentointi	1
4.3 Monipuoliset työtavat	1
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	2
4.5 Oppimisen alueet	3
Kielten rikas maailma	4
Ilmaisun monet muodot	1
Minä ja meidän yhteisömme	3
Tutkin ja toimin ympäristössäni	4
Kasvan, liikun ja kehityn	6
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	7
Kaksikielinen varhaiskasvatus	9
4.7 Paikallisesti päätettävät asiat	56
5. Lapsen tuki	
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	
Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut	
5.2 Yhteistyö tuen aikana	16
Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö	16
Monialainen yhteistyö	17
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	17
Yleinen tuki	18
Tehostettu tuki	19
Erityinen tuki	19
Tuen muodot	19
5.4 Lapsen tuen arviointi	21
5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	21
5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	23
5.7 Paikallisesti päätettävät asiat	24
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	28
6.1 Paikallisesti päätettävät asiat	28
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	30
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	30
7.2 Paikallisesti päätettävät asiat	31

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustalain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustalaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona

ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvuille, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpiä tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

¹ Varhaiskasvatustalaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatustalaki 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatustalain muuttamisesta, s. 30–31

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä

palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa. *(Huoltaja-sana korvataan paikallisessa suunnitelmassamme vanhempi tai vanhemmat-sanalla, koska koemme sen merkityksen suuremmaksi, kuin huoltajan. Kasvattaja-sanalla puolestaan tarkoitetaan varhaiskasvatuksen opettajaa, sosionomia tai varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa).*

Kunnissamme on toimintakautena 2024-2025 lapsia varhaiskasvatuksen piirissä runsaasti. Perushoitotilanteet ovat merkityksellisiä vuorovaikutustilanteita, joissa oppimista tapahtuu eniten. Perustaitojen karttuessa ja omatoimisuuden lisääntyessä, pedagoginen oppimisympäristö alkaa kiinnostaa lasta yhä enemmän.

Lapsen varhaiskasvatukseen kuuluu aina vahvasti myös sylissä olemisen mahdollisuus, joka lisää perusturvallisuutta ja hyvinvointia. Pienryhmätoiminta, joka perustuu lasten ikään, kiinnostuksen kohteisiin tai muuhun valintaan on pedagogista ohjaamista ja lapsen oppimista edistävää varhaiskasvatusta.

1.2

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat.

⁵ Varhaiskasvatustalaki 2 §

⁶ Varhaiskasvatustalaki 21 §

⁷ Varhaiskasvatustalaki 1 §

Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaan yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävistä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁸

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat

- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa

⁸ Varhaiskasvatustalaki 22 §

⁹ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹⁰ Laki kotoutumisen edistämistä (1386/2010) 15 §

¹¹ Suositus, velvoittava 6/2024

¹² Varhaiskasvatustalaki 20 §

¹³ Varhaiskasvatustalaki 8 §

arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

Kunnissamme on tilaa ja maaseudun rauhaa, pohtia maailmanmenoa. Kiireetön ilmapiiri kannustaa ajattelemaan. Luova leikki, kavereiden kesken suunniteltu ja vilkkaalla vuoropuhelulla

kehitelty seikkailu, joka saa jatkaa seuraavana päivänä tai vauhdikas liikuntaleikki pihalla, stimuloi lapsen aivotoimintaa ja lisää oppimisen edellytyksiä. Paikallisen kirjaston monipuolinen

materiaali hyödynnetään toiminnassa lasten kielellisen tietoisuuden, ajattelun ja oppimisen ohjaamisessa. Satuja ja juttuja kuunnellessaan lapsessa herää tiedonhalu ja uteliaisuus. Hän oppii ymmärtämään itseään ja tunteitaan. Monitahoinen toiminta, jossa lapsi saa olla aktiivinen kokija, näkijä ja tekijä lisää hänen ymmärrystään itsestään oppijana sekä kehittää oppimisen valmiuksia.

1.3

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen

varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹.

Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitetessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.²⁰

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 §

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²²

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos

lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkettä, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkkeitä sisältävä suunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkkeitä sisältävään suunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁵ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

²¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²² Varhaiskasvatuslaki 23 §

²³ Terveystieteiden tutkimuskeskus (1326/2010) 8 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatustilain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy

kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁸

1.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatustilain mukaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa ja muualla näissä perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan käyttää perustetekstiä. Olennaista on kuitenkin avata ja konkretisoida tekstiä siten, että se ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen toteuttamista ja kehittämistä paikallisesti.

Paikallisesti voidaan laatia erilliset suunnitelmat varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat voidaan laatia myös järjestäjien yhteistyönä.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä kokonaan tai osittain joko kunta-, yksikkö-, ryhmä- tai

²⁷ Varhaiskasvatustilain 40 §

²⁸ Varhaiskasvatustilain 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

toimintamuotokohtaisena. Yksityisen palveluntuottajan varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä edellä mainituin periaattein tai koko palveluntuottajan toimintaa koskevana.²⁹ Paikallista suunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti ja sitä kehitetään arvioinnin pohjalta.

Paikallista suunnitelmaa laadittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää

- millä kielillä varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- laaditaanko varhaiskasvatussuunnitelma kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, ryhmä-, toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina
- millaista varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään
- miten varhaiskasvatuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laamiseen, arviointiin ja kehittämiseen³⁰
- miten yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa

- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat muut paikalliset suunnitelmat otetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioon
- miten paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään (katso myös luku 7).

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Kuvauksessa määritellään laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvä yhteistyö ja vastuut varhaiskasvatuslain sekä näiden perusteiden mukaisesti
- varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt
- tukeen liittyvien hallintopäätösten³¹ laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinta, arviointi ja kehittäminen Pelkosenniemen ja Savukosken kunnissa

Kuntiemme varhaiskasvatussuunnitelma pohjautuu Opetushallituksen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin ja varhaiskasvatuslakiin 2018. Tässä asiakirjassa on luettavissa sekä

²⁹ Varhaiskasvatuslaki 22 §

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 20 §

³¹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

valtakunnalliset, että jokaisen kappaleen päätteeksi omat paikalliset suunnitelmat. Suunnitelma on laadittu ja hyväksytään suomen kielellä.

Pelkosenniemen sekä Savukosken kuntastrategia- asiakirjat ovat oivallinen tausta paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa. Kuntastrategioiden arvoperustana on molemmissa kunnissa vahva tulevaisuus- myönteinen ajattelu, sekä ympäröivän luonnon mahdollisuuksien ymmärtäminen monipuolisena rikkautena kuntalaisille. Yhtenä tärkeimmistä painopisteistä mainitaan laadukkaan varhaiskasvatuksen edellytysten kehittäminen.

Varhaiskasvatussuunnitelmassamme olemme huomioineet kuntiemme esiopetuksen opetussuunnitelmat, perusopetuksen opetussuunnitelmat, Lapin yrittäjäkasvatuksen käsikirjan, uuden perhekeskus-toimintamallin, Kulttuurikasvatus-suunnitelman.

Myös lasten ja vanhempien mielipiteiden kuuntelu, arvostus ja vaikuttaviksi osallisiksi kutsuminen on kuntastrategiassa yhteneväinen teema varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden kanssa.

Kuntiemme perheet toivovat, että varhaiskasvatuksessa lähiluonto ja ympäristö eri vuodenaikoina luonnonilmiöineen huomioidaan lapselle merkitykselliseksi oppimisympäristöksi, jonka lapsi voi itse kokea. Lappilaisuus ja paikallisuus ovat arvoja, jotka saavat vahvistua myös varhaiskasvatuksen arjessa. Upea, monimuotoinen luontomme vuodenaikoinen on uusiutuva ihmettelyn kohde, mutta myös toimintaympäristö, jossa retkeillään ja annetaan tilaa lapsen luovalle tutkimiselle ja leikkimiselle. Luontosuhteen kehittyminen varhaislapsuudessa on tärkeä voimavara tulevaisuuteen. Paikalliset erityispiirteet: mm. tunturialueet, erämaan luonto, luontaiselinkeino- ja kulttuurihistorialliset

perinteet, luovat ainutlaatuiset lähtökohdat varhaiskasvatussuunnitelmalle ja sen toteuttamiselle.

Lapsen aloitettua päivähoidon laaditaan jokaiselle lapselle oma varhaiskasvatussuunnitelma, johon kootaan lapsen vahvuudet, mielenkiinnon kohteet, mielipiteet ja tarpeet, sekä vanhempien näkökohdat ja toiveet. Vasun laatimisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja. Varhaiskasvatuksen laadinnassa hyödynnetään vanhempien välittämää tietoa, henkilökunnan havainnointia sekä mahdollisia aikaisempia vasuja. Lapsen vasuun kirjataan tavoitteet ja keinot tavoitteiden saavuttamiseksi sekä seuraavan vasu- keskustelun aikataulu. Vasut tarkistetaan säännöllisesti ja aina tarvittaessa. Lisäksi vanhemmat saavat päivittäin tietoa lapsensa hoitopäivästä sekä kokonaisuudessaan varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta.

Vanhempien mielipiteet ja ajatukset auttavat varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvattajien oma toiminnan arviointi on merkityksellistä, sisältäen myös itsearviointin. Tavoitteita voidaan tarkentaa tulevalle kaudelle ja omassa työssään voi jokainen kehittyä myös arviointin kautta.

Päiväkodinjohtaja ja varhaiskasvatuspäällikkö tarkistavat varhaiskasvatussuunnitelman vuosittain. Päivittämisen apuna on kootut kokemukset ja kommentit vanhemmilta ja työntekijöiltä, myös Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen KARVIN sekä Varhaiskasvatuksen tietovarannon VARDAn raportit huomioidaan.

Karvi seuraa varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumista säännöllisillä kyselyillä ja Varda kokoaa yhteismitallista, vertailukelpoista ja laadukasta tietoa valtakunnallisen ja paikallisen varhaiskasvatuksen suunnittelu- ja ohjaustyön tueksi.

Kuntiemme varhaiskasvatuksen lakisääteisen kehittämisen tukena on myös aluehallintovirasto AVI, jonka tavoite on edistää perusoikeuksien ja oikeusturvan toteutumista ja peruspalveluiden saatavuutta.

Varhaiskasvatussuunnitelma, lapsen tarvitsemat tukitoimet, henkilökohtaiset

ominaisuudet ja esim. terveyttä koskevat tiedot ovat salassa pidettäviä. Asiakirjat säilytetään sähköisessä käyttöjärjestelmässä ja paperiset asiakirjat lukitussa tilassa. Tiedot säilytetään EU-tietosuojalainsäädännön sekä Kansallisarkiston ohjeiden mukaisesti.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina³². Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatuslain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³³. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta

varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³⁴.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁵. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³⁶.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁷. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁸ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös

³² Varhaiskasvatuslaki 5 § 4 momentti

³³ Varhaiskasvatuslaki 1 §

³⁴ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 12 §

³⁵ Varhaiskasvatuslaki 5 § 2 momentti

³⁶ Varhaiskasvatuslaki 52 §

³⁷ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

³⁸ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

hallintolaki³⁹ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta⁴⁰. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella⁴¹. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁴², tasa-arvolaki⁴³, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴⁴, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴⁵, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴⁶, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁷ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁸.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁹, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁵⁰. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea

(myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia⁵¹, sosiaalihuoltolaki⁵², vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵³, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵⁴ ja terveydenhuoltolaki⁵⁵ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁵⁶ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista

³⁹ Hallintolaki (434/2003)

⁴⁰ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

⁴¹ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

⁴² Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

⁴³ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁴⁴ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

⁴⁵ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁴⁶ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁴⁷ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴⁸ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁵⁰ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁵² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁵³ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁵⁴ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁵⁵ Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 §

- toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
  - 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
  - 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
  - 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
  - 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
  - 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
  - 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁷. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁸. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵⁹ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 11 §

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁶⁰. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁶¹. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁶².

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁶³. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶⁴. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶⁵.

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶² Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 10 §

2.2

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁶⁶. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁷. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁶⁵ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 §

varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁸

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoitus- ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁹. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁷⁰.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁷¹. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁷². Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷³. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷⁴. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen

⁶⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

⁶⁹ Varhaiskasvatuslaki 34–38 §

⁷⁰ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁷¹ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁷² Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §

⁷³ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 38 §

mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁷⁵

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁷⁶

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁷.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon

⁷⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁷⁶ Varhaiskasvatuslaki 13 §

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁸

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁹, varhaiskasvatustilain⁸⁰ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁸¹.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä,

mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁸². Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁸³

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta.

⁷⁸ Esimerkiksi varhaiskasvatustilain 40–42 §

⁷⁹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁰ Varhaiskasvatustilain 20 §

⁸¹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

⁸² Varhaiskasvatustilain 15 a §

⁸³ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatuskäsityksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸⁴. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunteita ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä

oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatusta ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸⁵.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetusta ja hoitoa muodostavat eheän

kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatusta, opetusta ja hoitoa painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatusta on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatusta avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatusta sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetusta lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetusta tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen

---

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tukeen (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto

toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikkissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan

pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja.

Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös

kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Meillä muistetaan, että monilukutaito ja mediakasvatus lähtee uteliaasta mielestä, joka on myös aikuisella. Laitteiden toimintaa voi oppia yhdessä lasten kanssa ja laitteen ei tarvitse olla uusimman trendin mukainen. Tärkeintä on selvittää miten laitteet toimivat ja miten me voimme niitä käyttää tai keksitäänkö itse parempia ratkaisuja. Dokumentointi voi olla päivän tuotos, eikä sen tarvitse säilyä ikuisesti.

Lasten kokemusmaailman näkeminen arvokkaana, monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologian oppimisen matkalla, tulee ottaa osaksi pedagogista suunnittelua ja toimintaa.

Pelkosenniemiellä esiopetuksessa digikasvatus sisältyy laaja-alaisen oppimisen projektiin, jossa esiopetusvuoden aikana koostetaan oma satukirja – satuineen ja kuvineen.

Viisivuotiaille tehdään digitaalinen kasvun kansia.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

2.8 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätty varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa.

Luku 2 sisältää osia, jotka ovat tarkoituksenmukaista sisällyttää osaksi paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Tällaisia osia ovat:

- varhaiskasvatustavan mukaiset tavoitteet
- arvoperusta (luku 2.4)
- oppimiskäsitys (luku 2.5) ja
- laaja-alainen osaaminen (luku 2.7).

Näihin osuuksiin voidaan tehdä paikallisia lisäyksiä.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan lisäksi

- varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta
- paikalliset siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyä varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.

Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille voidaan laatia erilliset varhaiskasvatussuunnitelmat luvun 1.2 mukaisesti.

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään luvuissa, joissa käsitellään toimintakulttuuria, pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

2.8.1 Varhaiskasvatuksen järjestäminen kunnissamme

Varhaiskasvatus on osa hyvinvointipalveluita. Hyvinvointilautakunta/sivistyslautakunta/v altuusto vastaa varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja sivistystoimenjohtaja/hyvinvointijohtaja vastaa varhaiskasvatuksen strategisesta johtamisesta. Päiväkodinjohtajan ja varhaiskasvatuspäällikön vastuulla on operatiivinen toiminta sekä vastuu varhaiskasvatussuunnitelman toteuttamisesta päiväkodissa. Pelkosenniemen kunta tarjoaa lapsiperheille varhaiskasvatusta kirkonkylän päiväkodilla kokopäivä-, osaj- ja vuoropäivähoitona sekä Pyhätunturilla toimivassa yksikössä päiväpäivähoitoa. Savukoskella puolestaan järjestetään myös perhepäivähoitoa lapsen omassa kodissa Tanhua-Värriö-alueella.

Maksuttomaan esiopetukseen osallistuva lapsi saa tarvittaessa täydentävää varhaiskasvatusta. Pelkosenniemellä varhaiskasvatus on maksuton. Savukoskella hoidosta peritään sivistyslautakunnassa hyväksytty maksuperusteiden mukainen maksu.

Savukoskella varhaiskasvatus järjestetään kunnan ryhmäperhepäivähoitokodissa sekä tarvittaessa lasten omassa kodissa tapahtuvana perhepäivähoitona. Savukoskella avointa varhaiskasvatusta järjestetään seurakunnan kerhotoimintana sekä MLL:n toimintana. Paikallinen urheiluseura tarjoaa ajoittain varhaiskasvatusikäisille liikuntakerhoja sekä juoksu- ja hiihtokoulua. Nuoriso- ja liikuntatoimi järjestää vuosittain eskareille ja ykkösille suunnatun uimakoulun sekä elokuvaviikon, jossa huomioidaan myös varhaiskasvatusikäiset lapset.

Pelkosenniemiellä toimitaan yhteistyössä, seurakunnan lapsityön, kunnan nuorisotyön ja eläkeliiton kanssa.

Kuntien sivistys- ja kulttuuritoimen kanssa yhteistyössä järjestetään mm. teatteri- ja musiikkiesityksiä.

2.8.2. Siirtymä-käytännöt osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Pienessä kunnassa on helppo tehdä yhteistyötä perheiden kanssa. Kaikki tuntevat toisensa. Päiväkodeilla on yli 20-40- vuotinen historia ja useat vanhemmat ovat itsekin olleet aikoinaan päiväkodissa ja tuntevat toisensa. Varhaiskasvatuksen väki huomioidaan myönteisesti ja tulevaisuudesta pienessä kunnassa halutaan pitää hyvää huolta.

Koko kylä kasvattaa- ajatus pätee jatkumona ja huolenpitona lapsen koko kasvun ja kehityksen ajan.

Uusi lapsi saa käydä tutustumassa päiväkotiin ja viipyä vanhempineen riittävän pitkän

ajan. Perheen muuttaessa paikkakunnalle toivotaan, että vanhemmat toimittavat lapsen varhaiskasvatussuunnitelman uuteen päivähoitopaikkaan.

Kiireetön jutustelu vanhempien kanssa antaa varhaiskasvattajille tärkeää tietoa lapsesta sekä vanhemmat saavat tietoa päiväkodin tavoista. Avoin ja luottamuksellinen vuorovaikutus aikuisten kesken lisää lapsen hyvinvointia. Kerhotoiminta voi olla myös harjoitusjakso kokopäiväiseen varhaiskasvatukseen siirtymiseen. Esiopetukseen siirtyminen on myös joustavaa samassa tai läheisessä toimintaympäristössä. Lapsen tiedot siirtyvät vanhemman suostumuksella perusopetukseen, lapsen siirtyessä ekaluokalle. Oppimisen polku jatkuu sujuvasti koulussa, koulun ja tulevien opettajien kanssa tehdyn yhteistyön ansioista.

Nivelvaihe päivähoidosta esiopetukseen sekä esiopetuksesta kouluun tuetaan mm. tutustumiskäynnein sekä yhteisin toimintamuodoin esim. kulttuuri- ja liikuntatapahtumin, teemapäivin sekä arjessa toisiimme ja tiloihin tutustumiseen.

2.8.3. Varhaiskasvatuksen arvoperusta

Varhaiskasvatuksen arvoperusta rakentuu kuntien kuntastrategioissa määritellyille arvoille ja strategiselle painopisteelle: Lapsissa ja nuorissa on tulevaisuutemme ja sen perustana on laadukas varhaiskasvatus. Yhdessä tekeminen ja

tulevaisuuden rakentaminen ympäröivän luonnon keskellä on vahvuutemme. Vanhempien kommenttien mukaan lapsen hyvään päivään liittyy: "turvallisuus, turvallinen ympäristö, tutut aikuiset, leikki, pelit, ulkoilu, monipuoliset leikit/myös ohjatut, terveellinen ruoka, uni tarpeen mukaan, motoristen perustaitojen harjoittelua, silmä-käsi-yhteistyön harjoittelua, lapsen tasoinen hoito, kodinomaisuus, selkeät ja samat säännöt kaikille, 0-toleranssi kiusaamiseen, johdonmukaisuus kasvatuksessa, normaali arki, arvokasvatusta, sosiaaliset taidot, omatoimisuuteen ohjausta, toisen huomioimista, keskittymistä, erilaisuuden hyväksymistä, ohjeiden ja sääntöjen noudattamista, hyvään itseilmaisuuhan ohjausta". Lisäksi toivotaan, että lapsen päivä olisi kiireetön ja hän saisi empaattista ja yksilöllistä huomiota. Lapset itse pitävät varhaiskasvatuksessa tärkeimpänä kavereita ja leikkimistä, myös päiväkodin aikuinen koetaan tärkeäksi!

2.8.4. Oppimiskäsitys

Kuntiemme perheillä ja lapsilla on vahva suhde luontoon; läheisiin metsiin, soihin, vesistöihin ja tunturimaisemaan. Lapset oppivat pienestä pitäen liikkumaan luonnossa perheiden kanssa.

Retkeily, kalastus ja metsästys ovat yhteisiä harrastuksia, joiden puitteissa lapset

oppivat monia arkielämän taitoja. Yhdessä tekeminen ja luonnossa liikkuminen on siis luontevaa myös varhaiskasvatuksessa. Kasvimaan viljely, marjastelu, kalastus, lintujen bongaus jne. ovat oikeita asioita, joissa myös lapsi voi olla toiselle asiantuntija omien oppimiskokemustensa ansiosta. Oppimiskäsitys, jonka mukaan lapsi saa oppia häntä kiinnostavia asioita ja saa jakaa itse- omaksuttua tietoa tai taitoa toiselle, vahvistaa hänen kompetenssiaan tekijänä ja kokijana, arvokkaana itsenään.

Oppiminen rakentuu kokemuksista ja etenkin vuorovaikutuksellisesta keskustelusta, jossa aikuinen on kuunteleva ja kannustava sekä läsnäoleva, lapsen omia ajatuksia arvostava vieressä kulkija.

Näin oppiminen pohjautuu lapsen aiempiin kokemuksiinsa ja osaamiseen. On tärkeää, että opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuritaustaan.

Varhaiskasvatuksessa toteutetaan lapsilähtöistä toimintakulttuuria. Kasvattaja havainnoi lasta ja ryhmää tunnistaen lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet. Lasten ajatukset, tuntemukset ja ideat ovat tärkeitä taustaelementtejä laadukkaana varhaiskasvatuksen toteutumiseksi.

Lasta kunnioitetaan aktiivisena toimijana. Uteliaisuus on lapsen synnynnäinen ominaisuus ja hän haluaa oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppimista tapahtuu kaikkialla ja se on kokonaisvaltaista. Lapset oppivat leikkien, tutkien, liikkuen, erilaisia työtehtäviä tehden ja itseään monipuolisesti ilmaisten. Oppimiseen yhdistyvät näin tiedot, taidot, tunteet, toiminta, aistihavainnot, ajattelu ja keholliset kokemukset. Lapset oppivat ollessaan vuorovaikutuksessa

ympäristönsä kanssa; havainnoiden, tarkkaillen ja muiden toimintaa jäljitellen.

Lapsella on oikeus saada osakseen kunnioitusta ja kannustusta omana itsenään sekä oikeus tasavertaiseen kohtaamiseen kasvattajien ja toisten lasten kanssa. Hänellä on myös oikeus kokea iloa ja saada kokemus kuulumisesta vertaisryhmään. Yhteisöllisyyden ja yhteisön merkityksen arvostaminen näkyy mm. kaverin huomioimisena ja ryhmässä toimimisena. Erialaisten ihmisten kanssa toimiminen ja yhteisöllisyyden kokeminen on lapselle tärkeää ja kasvattaja huolehtii siitä, että lapsi pääsee ryhmän täysivaltaiseksi jäseneksi, omista lähtökohdistaan käsin.

Kuntiemme varhaiskasvatuksessa kiinnitetään huomiota terveellisten elintapojen oppimiseen pienestä lähtien. Varhaiskasvatuksen liikunta- ja ruokailusuositusten (2018) lisäksi, kiinnitetään huomiota riittävään lepoon ja rentoutumisen mahdollisuuksiin. Rauhoittumista, itsensä kuuntelua ja rentoutumista voidaan harjoitella säännöllisesti. Itsensä kuuntelu hiljaisuudessa lisää itsetietoisuutta, oman itsensä arvostamista ja hyväksymistä, osana mielenterveystaitoja.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri

toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyä mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁸⁶. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen

---

⁸⁶ HE 148/2021 s. 30–31

kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen,

lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁸⁷

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä
Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

---

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 4 §

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä

puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸⁸ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁹. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevasta asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁸⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuva ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi

tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁹⁰. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnustetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 §

tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmenetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

3.2

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁹¹. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja

tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja

toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁹².

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁹³. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen

⁹² Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁹⁴.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön

välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹⁵. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹⁶.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat

⁹⁴ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

⁹⁵ Varhaiskasvatustilain 7 ja 22 §

⁹⁶ Varhaiskasvatustilain 7 §

esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁹⁷

3.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja

toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt

- inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen
- varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt
- huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt
- monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat
- eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt
- miten kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään, miten kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi tämentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

3.4.1. Vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat

Kehittämistyö pohjautuu valtakunnallisen vasu:n perusteisiin, varhaiskasvatustalakiin, kunnan kuntastrategiassa määriteltyihin

⁹⁷ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja

nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatustalaki 7 §

painopisteisiin sekä vanhemmille tehtyihin kyselyiden vastauksiin, joiden mukaan tärkeimpiä tavoitteita varhaiskasvatuksen toiminnassa on mm. luonnossa liikkuminen ja luonto tuntemuksen lisääminen, lasten ystävyyssuhteiden tukeminen sekä työntekijöiden pysyvyys ja ammatillisuus.

Hoitosuhteen jatkuessa varhaiskasvatussuunnitelma-keskustelujen lisäksi korostuu päivittäinen vuorovaikutus lapsen haku- ja tuonti tilanteissa huoltajan kanssa. Näissä tilanteissa kasvattajan tulee tietoisesti miettiä, mitä ja miten hän kertoo lapsen päivästä. Myös lasta kannustetaan kertomaan huoltajalle päivästäan ikätaso huomioiden. Muistamme antaa positiivista palautetta tukien vanhemmuutta, iloiten yhdessä lapsesta sekä kasvusta ja oppimisesta.

Lapseen tutustumiselle, perheen kuulemiselle ja keskusteluille varataan riittävästi aikaa. Kasvatuskumppanuudessa huomioidaan lapsen ja huoltajan osallisuus ja mahdollisuus vaikuttaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön sekä toteutukseen varhaiskasvatuksen arjessa. Kasvattajan tulee luoda edellytykset tasavertaiselle yhteistyölle kaikkien huoltajien kanssa sekä mahdollisuus perheiden ja perheisiin tutustumiselle.

Tavoitteemme varhaiskasvatuksessa on kiinnittää huomio ennaltaehkäiseviin palveluihin. Keskustelua käydään aina vanhempien kanssa, kun herää huoli lapsen oppimiseen, käytökseen tai kehittymiseen liittyvistä asioista. Avoin ja vanhempia kunnioittava keskustelu mahdollistaa tarvittavan monialaisen yhteistyön kartoittamisen ja tarvittavien tukitoimien aloittamisen välittömästi lapsen tarpeen mukaan.

Vanheppainillat, yhteiset tapahtumat, talkoot ja juhlat rikastuttavat varhaiskasvatuksen arkea. Niitä voidaan toteuttaa yhteistyössä huoltajien ja paikkakunnalla toimivien yhteisöjen ja järjestöjen kanssa.

3.4.2. Monialainen yhteistyö, tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat

Monialaisen yhteistyön tehtävänä on huolehtia lapsen fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista. Varhaiskasvattajien ammatilliset osaamis- ja vahvuusalueet huomioidaan, jotta hoidon, kasvun ja oppimisen kolminaisuus toteutuu tasapuolisesti.

Hyvässä yhteistyössä huoltajien kanssa edistetään välittämisen, keskinäisen huolenpidon ja myönteisen vuorovaikutuksen kulttuuria. Monialaista yhteistyötä tehdään ensisijaisesti huoltajien suostumuksella ja mahdollisuuksien mukaan myös huoltajan ja lapsen läsnä ollessa.

3.4.3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja arvioinnin käytännöt

Toimintakulttuuria kehitetään suunnittelemalla ja arvioimalla sitä työyksikön säännöllisissä palavereissa. Yhteistä varhaiskasvatuksen koulutusta voidaan järjestää myös etäkoulutuksena sekä yhteisiä tapahtumia muun sivistystoimen kanssa. Toimintakulttuurin kehittäminen on jatkuva prosessi ja jokainen kasvattaja sitoutuu kehittymään; kouluttautumaan ja päivittämään ammatillisia toimintatapojaan tämän päivän osaamistavoitteiden mukaisiksi. Toimintaa arvioidaan myös yhdessä lasten ja vanhempien kanssa.

Toimintakulttuurin kehittämiselle olennaisia piirteitä:

1. Toiminta tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita.
2. Aikuisen, vanhemman ja meidän kasvattajien on tiedostettava, että meidän arvomme, ajattelu-, toiminta- ja vuorovaikutustapamme välittyvät suoraan lapselle.
3. Toimintatapojen, pedagogiikan ja johtamisen periaatteet sovitaan ja ovat nähtävillä toimintayksikössä, sekä niiden toteuttamiseen sitoudutaan myönteisesti.
4. Lasten, vanhempien ja varhaiskasvattajien osallisuus turvataan yhteisillä periaatteilla.
5. Moninaiset työtavat, oppimisympäristöjen muokkaaminen yhdessä lasten kanssa sekä varhaiskasvattajan ammattitaidon ylläpitäminen ja kehittäminen mahdollistavat periaatteiden toteutumisen.
6. Toiminnan toteutumista arvioidaan säännöllisesti ja suunnitellusti. Arvioinnissa on mukana lapsi, huoltaja ja monialaisen yhteistyön kumppanit. Myös varhaiskasvatustiimi arvioi toimintaansa.

3.4.4. Varhaiskasvatuksessa käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt

Pedagogisen työn suunnittelu ja kasvatus- ja opetushenkilökunnan oma asenne vaikuttaa ryhmän toimintaympäristön ilmapiiriin merkittävästi. Fyysinen oppimisympäristö tulee näkyviin uusien tilojen ja toimintakulttuurin kehittymisen myötä.

Päiväkodin tiloissa mahdollistuu pitkäkestoinen leikki ja pedagogiikkaa painottava toiminta, porrastetun ja pienryhmätoiminnan keinoin.

Fyysisen oppimisympäristön toimivuus mahdollistaa psyykinen ja sosiaalisen

oppimisympäristön rakentumisen lapsen edun mukaisesti.

Vaalitaan sekä mahdollistetaan lasten vuorovaikutus eri ikäisten ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasta ohjataan huomaamaan kotipaikkakuntansa luonnon moninaisuus sekä kotiseudun rikas kulttuuriperintö. Paikallista kulttuuriperinnettä tehdään lapsille tutuksi rakentamalla yhdessä luovia oppimisympäristöjä ja kutsumalla vierailijoita päiväkotiin. Lappilainen ja paikallinen identiteetti vahvistuu vanhempien kyläläisten kertomuksia kuuntelemalla. Myös retket kyliin lisää tietoisuutta omasta kotiseudusta.

Luonto on oleellinen oppimisympäristö Lapin lapselle. Sen 8 vuodenaikaa ovat rikkaus.

Yhteisöllinen kylä kasvattaa lapsista sen aktiivisia jäseniä. Yhteisöllisen toimintakulttuurin myötä varhaiskasvatuksen juhlaperinteitä pyritään uudistamaan yhteisöllisemmiksi tapahtumiksi, jolloin lapsi saa aitoja osallistumisen kokemuksia. Teknologian avulla voidaan matkustaa minne tahansa maailmalle tutustumaan erilaisiin kulttuureihin.

Teatteriesityksiin, konsertteihin ja muihin tapahtumiin kunnassa ja lähiseuduilla osallistutaan mahdollisuuksien mukaan. Muistamme käyttää aktiivisesti myös liikuntasalia sekä ulkoliikuntapaikkoja.

Oppimisympäristö muuntuu jatkuvasti ryhmän lasten ja kasvattajien toimesta-havaintojen pohjalta, vastaamaan kulloisenkin ryhmän yksilöllisiä tarpeita. Oppimisympäristöä arvioidaan mm. siten, että toteutuuko lasten osallisuus päivittäin, salliiko tila lapsille ominaisten toimintatapojen toteutua, onko pienryhmätoimintaa riittävästi, onko oppimisympäristö viihtyisä ja esteettinen, onko kaikilla oppimisympäristön käyttäjillä ja siihen kuuluvilla tahoilla

vaikuttamismahdollisuus sekä myönteinen tapa toimia. Oppiiko lapsi, oppiiko aikuinen? Kutsuuko ja houkutteleeko oppimisympäristö lasta mukaansa, kohtaavatko lapset ja päiväkodin aikuiset eri oppimisympäristöissä? Oppimisympäristöjä, niin fyysisiä kuin psyykkisiäkin on arvioitava säännöllisesti. Etsimme uusia tapoja huomioiden tekemiseen.

3.4.5. Suvaitsevaisuus, yhteisöllisyys

Tämä osio korvaa valtakunnallisen asiakirjan ohjeen määrittää:

Miten kiusaamista ja häirintää ehkäistään. Miten kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumisesta seurataan.

Toimintakauden alkaessa syksyllä luodaan yhteiset säännöt ja toimintaperiaatteet, joissa huomioidaan moninaisuuden rikkaus ja toisen ihmisen hyväksyminen. Moninaisuuteen

tutustumalla ehkäistään kiusaamista ja häirintää. Lapset saavat tutustua toisiinsa erilaisten ohjattujen leikkien avulla. Keskustelut aamupiireissä ja pienryhmissä antavat lapsille työvälineitä omien tunteiden ja ajatusten ilmaisemiseen, sekä vastaavasti kaverin kuunteluun ja hänen maailmansa arvostamiseen. Lapsia ohjataan leikkimään kaikkien kanssa.

Ryhmään kuulumisen myönteiset kokemukset ja jäsenten tuntemus lisää suvaitsevaisuutta ja moninaisuuden ymmärtämistä. Haastavat tilanteet otetaan yhteiseen käsittelyyn välittömästi ja ikätason mukaisesti. Lapsen tulee saada harjoitella empatiataitoja, jotka auttavat toisen asemaan asettumista ja toisen erilaisten ajatusten sekä tapojen hyväksymistä. Ryhmän toimintaperiaatteita arvioidaan yhdessä säännöllisesti. Aikuiset voivat omalla toiminnallaan lisätä suvaitsevaisuuden ilmapiiriä.

Kaveruuden tukeminen varhaiskasvatuksessa ja suunnitelma kiusaamisen ehkäisyyn ja siihen puuttumiseen tukee myös näiden taitojen kehittymistä turvallisessa ilmapiirissä. (Liite 2)

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan.

Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita

heidän kasvuympäristönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun

lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen

dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia

rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä

hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen

rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisuuden sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Loru, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla

olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetus suunnitelman perusteiden⁹⁸ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot

⁹⁸ Esiopetuksen opetus suunnitelman perusteet 2014

- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien

kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin

ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, audiitiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, kädentaitojen, sanallisen ja kehoillisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvausta sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten

osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia

kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja äänympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan

tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa

hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme - oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystäväyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat

lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään.

Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa

leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen

ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestäväään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleen käytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestäväään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävään elämäntapaan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys

siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistäväälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona.

Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojia tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne,

sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisessä kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen

liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁹⁹ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan

⁹⁹ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa¹⁰⁰. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi

tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua

¹⁰⁰ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus *Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa*

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa

varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielen taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta

muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus
Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

4.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan seuraavia pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet. Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja sisältöjä eri toimintamuodoissa voidaan täsmentää paikallisissa suunnitelmissa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan ja tarkennetaan

- pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä
- varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä
- monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita
- käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti
- oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä
- lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa
- eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista
- kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista, mikäli sitä järjestetään
- vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista
- perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.

4.7.1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä

Lapsen toimintaa havainnoidaan päivittäin ja suunnitelmallisesti. Esimerkiksi spontaanisti tai ennalta sovitussa tilanteessa voidaan tehdä havaintoja, tai teemallisesti voidaan kirjata lapsen ajatuksia talteen lapsen omaan kansioon tms. Tärkeää on tehdä lapsen kanssa yhdessä havaintoja hänen omasta oppimisestaan ja tekemisistään, kehittyvistä taidoista kokonaisvaltaisesti. Oppimisen näkyväksi tekeminen auttaa lasta ymmärtämään omia taitojaan. Dokumentit, jotka voivat olla lapsen saatavilla kansiossa tai ryhmätilojen seinillä lisäävät hänen itsetuntemustaan. Lapsi on luontaisesti kiinnostunut toisten lasten piirroksista ja muista tuotoksista sekä lapsi pohtii, keskustelee ja vertailee mielellään huomioitaan sekä havaintojaan. Kasvattajan tehtävä on ohjata lapsen huomioita toisen valintojen ja ajatusten myönteiseen huomioimiseen ja arvostamiseen. Haluamme tukea lasten välistä yhteistä toimijuutta. Digitaalisten välineiden käyttöä ja hyödyntämistä lapsen maailman dokumentoinnissa tullaan kunnissamme lisäämään.

Pelkosenniellä esiopetuksessa satukirja ja 5- vuotiaalle digitaalinen kasvunkansio – kirjaksi painettuna.

4.7.2. Monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita

Kodinomaisessa päiväkodin ryhmässä ja pienessä yksikössä, metsän reunalla

ja joen varrella on mahdollisuus toteuttaa luonto- ja liikuntapainotteista toimintaa, jossa lapsen oma luovuus ja ongelmanratkaisutaidot kehittyvät. Leikit ulkona ja luonnon tutkiminen ovat lapselle luontaista toimintaa. Aikuisen läsnäolo vuorovaikutteisena, kuuntelevana ja tutkimaan kannustavana ohjaajana lisää lapsen luontaista uteliaisuutta ja kehittää hänen itseluottamustaan ja rohkeutta kokea ja etsiä itselle tärkeitä asioita.

Varhaiskasvattajan tulee nähdä jokaisessa arkipäivän tilanteessa oppimisen mahdollisuuksia kokopäiväpedagogiikan mukaisesti. Tämä mahdollistuu parhaiten olemalla läsnä hetkessä, lapsen lähellä ja saatavilla. Tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen on kehitettävä työväline varhaiskasvatuksessa, kuten myös media- ja elokuvakasvatusmenetelmät.

Mediatietoisuuden herättäminen ja monilukutaidon mahdollistaminen varhaislapsuudessa kasvattaa vastuullisia ja itsenäisesti ajattelevia tulevaisuuden median käyttäjiä.

4.7.3. Käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä

Leikki on keskeinen toiminnan muoto varhaiskasvatuksessa. Leikkiessään lapset jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä oppivat kokemuksistaan. Leikissä kehittyy lapsen käsitys itsestä, toisista ihmisistä ja ympäristöstään.

Kunnissamme monimuotoinen luonto on lähellä ja helposti saavutettavissa. Tavoite onkin leikkiä metsässä tai jokivarressa, ei vain käydä siellä. Luontoleikit lisäävät lapsen hyvinvointia ja luontotietoisuutta. Luonto suo elämyksiä kaikille aisteille ja on erinomainen oppimis- ja leikkiympäristö. Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä metsäluonto on

kasvuympäristö, joka mm. lisää lapsiryhmässä yhteistyötä eri-ikäisten kesken, lisää moninaisuuden ymmärrystä erilaisia kavereita kohtaan ja vähentää haastavaa käyttäytymistä. Lapsen mielikuvitus ja ongelmaratkaisutaidot kehittyvä viikoittaisilla luontoretkillä. Aikuinen huolehtii, että retkellä on turvallista liikkua, leikkiä ja tutkia. Leikki voi kasvaa yhteisleikiksi taikka pysyä pienryhmätoimintana. Kasvattajat suunnittelevat ja toteuttavat myös teemallisia luontoretkiä, jolloin mukana on tarvittavaa materiaalia ja dokumentointivälineitä. Eväsretket ovat toivottuja!

Lasten leikeille annetaan aikaa, tilaa ja materiaaleja. Aikuinen tukee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti lapsen leikin kehitystä, esimerkiksi rohkaisee ja auttaa tarvittaessa leikin aloittamista ja etenemistä. Aikuinen tukee lapsen mahdollisuutta olla osallisena yhteisissä leikeissä muun muassa ohjaamalla leikkiä tai olemalla itse mukana leikissä. Leikin kunnioittaminen näkyy myös siinä, että sekä lapselle että aikuiselle annetaan leikkirauha. Leikkitaitoja opetellaan yhdessä lasten kanssa, esimerkiksi sopien yhdessä leikin sääntöjä. Lapsen sosiaalista kehitystä tuetaan erilaisilla ryhmän kokoonpanoilla ja mahdollistamalla monipuoliset leikit. Vertaisleikkijöiden tuki lapsiryhmässä luo lastentasoisia vuorovaikutustilanteita, joissa yhteistyötaidot kehittyvät ikätason mukaan, ”sisäلتäpäin”.

Henkilöstö havainnoi ja dokumentoi lasten leikkiä. Se auttaa ymmärtämään lasten ajattelua, tunteita ja kokemuksia sekä huomaamaan lasten kiinnostuksen kohteita. Havaintoja hyödynnetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Havainnoista ja leikin merkityksestä keskustellaan huoltajien kanssa, jolloin on mahdollista jatkaa leikkiä kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Tarvittaessa käytössä ovat kuvapäiväkirjat kerronnan tukena.

Henkilöstön tulee tiedostaa erilaisten leikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Leikki tuodaan arjen eri tilanteisiin, esim. siirtymätilanteet ja yhteiset hetket loruillen, laulaen, liikkuen ja mielikuviin eläytyen ja niitä sanoittaen.

Leikkiminen on lapsen perusoikeus ja sen on tarvittaessa sallittava jatkua pitkäkestoisena.

4.7.4.Oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä

Pelkosenniemi ja Savukoski ovat pieniä kyliä Lapin sydämessä. Lapin lapsen sanavarastoon kuuluu ilmeikkäitä murre sanoja, joita voidaan yhdessä tutkia ja pohtia ja siten lisätä myös kielitietoisuutta. Tarinaperinteet elävät vahvasti maaseudun pitäjissä tavalla tai toisella. Paikallisia isovanhempia voidaan kutsua tarinoita kertomaan. Lasta itseä "saduttamalla" voidaan tukea lapsen orastavaa kertomiskykyä ja mielikuvituksen kehittymistä. Sadutus tarkoittaa menetelmää, jossa lapsi kertoo tarinaa oman mielikuvituksen avulla ja aikuinen taltioi tarinan. Lapsi haluaa kuulla tarinansa ja myös toisten kertomia juttuja yhä uudestaan ja uudestaan. Sadutuksen avulla kasvattaja saa arvokasta tietoa lapselle ajankohtaisista tai muuten tärkeistä asioista, joihin voi kiinnittää huomiota esimerkiksi uusia projekteja tai teemoja suunnitellessa.

Musiikki ja erityisesti laulut ja loruleikit kuuluvat varhaiskasvatuksen päivittäiseen pedagogiseen toimintaan. Rytmisoittimilla, itse tehdyilläkin, lapsi saa säestää laulutuokion laulua ja voi musisoida vapaasti. Lepohetkellä musiikin kuuntelu lisää musiikin tuntemusta ja ohjaa lasta kuuntelemaan ja nauttimaan musiikin hyvää oloa tuovasta voimasta.

Musiikkiliikunnan avulla lapsi saa ilmaista monia tunteitaan. Musisoivat vieraat tai lähellä

toteutuvat konsertit ovat aina tervetulleita elämyksiä.

Lapsen omaan, kuvallisen ilmaisun toteuttamiseen, annetaan hänelle monipuolisesti materiaaleja

ja harjoitellaan eri tekniikoita; ikätaso, kiinnostus, tuen ja kehittymisen tarpeet huomioiden.

Muistetaan kuvien tekemisen prosessin merkitys oppimiselle ja tutkimiselle, omien ratkaisujen

löytymiselle sekä se, että lapsi tarvitsee aikaa, rauhaa ja tilaa. Tekemisessä saa näkyä lapsen oma ajattelu. Aina ei tarvitse tulla "valmista ja virheetöntä", tekeminen sekä kokeilu itsessään on pääasia.

Kynäkamera – toimintaa kehitetään.

Varhaiskasvatuksessa liikunnalla on suuri merkitys. Liikkuva lapsi voi kaikin puolin hyvin. Liikkuvan elämäntavan malli luodaan jo päiväkodissa. Lapsen päivään liittyy paljon luontaista liikettä. Ulkoiluun, omatoimiseen liikkumiseen sekä ohjattuun liikuntaan on päiväkodeillamme erinomaiset mahdollisuudet, unohtamatta lähimaastoja ja metsiä. Varhaiskasvattajat kannustavat perheitä myös liikkumaan yhdessä, järjestämällä vuoden mittaan liikunnallisia tapahtumia. Valtakunnallisten suositusten mukaan alle 8v lapsen tulisi liikkua n. 3 tuntia päivässä. Tuosta ajasta n. 2 tuntia toteutuu varhaiskasvatuksessa, mutta myös vanhemmilla on vastuu lisätä lapsen liikkumista vapaa-aikoina.

Uudet varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset ovat osa Opetus- ja sekä Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön koordinoiman Terveystieteen ja hyvinvointia edistävän liikunnan linjausten 2020 (TEHYLI) toimeenpanoa. Taustalla on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus.

Liikkuva varhaiskasvatus tukee lasten monipuolisesta päivittäisestä hyvinvoinnista huolehtimista.

Tärkeä osa ruokakasvatuksen ja liikunnan ohella on levähtäminen. Levännyt lapsi on hyväntuulinen ja tyytyväinen jatkamaan päiväänsä. Varhaiskasvattajat pitävät huolen rauhallisesta lepo- ja leikkikaudesta, johon liittyvät sadut ja tarinat sekä musiikin kuuntelu. Nukkuminen on vapaaehtoista.

4.7.5. Lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa

Lasten mielenkiinnon kohteita kootaan mm.

- lasten Vasuihin tallennettujen tietojen pohjalta.*
- lasten kanssa keskusteluissa esille tulleista ajatuksista ja ideoista,*
- lasten haastattelujen pohjalta saadusta tiedosta*
- leikin ja toiminnan havainnoinnin pohjalta*
- vanhempien esille tuomat lapsensa ajatukset ja toiveet pyritään sisällyttämään toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen.*

Jokaisen lapsen osallisuus mahdollistetaan ideoimalla, suunnittelemalla ja toteuttamalla erilaisia projekteja, leikkejä, juhlia sekä retkiä yhdessä aikuisten kanssa.

Lasten kanssa yhdessä ideoidaan sekä rakennetaan leikki- ja toimintaympäristöjä, huolehtien yhdessä myös järjestyksestä ja viihtyisyydestä.

Lapsilta saadun palautteen ja arvioinnin pohjalta kehitetään varhaiskasvatussuunnitelmaa ja käytännön toteuttamista.

Lapsiryhmään kuuluvien monikulttuuristen perheiden lapset rikastuttavat ryhmän kieli- ja kulttuuritietoisuuden kehittymistä.

Vastavuoroisesti yhdessä tutkitaan heidän kielensä ja kulttuurinsa sanastoa ja käsitteitä. Perheiden lukuharrastukseen ja lapsen kielenkehityksen tukemiseen voidaan antaa vinkkejä päiväkodilta. Esimerkiksi kannustetaan etsimään paikallisesta kirjastosta lapsen lempikirja ja tuodaan se luettavaksi myös päiväkotiin. Kirjastossa voidaan järjestää myös pienimuotoisia vanhempien tapaamisia. Säännöllinen kirjaston käyttö on hyvä tapa oppia. Monikulttuurisuus rikastuttaa myös päiväkodin musiikkikasvatusta tuoden uusia tuulahduksia ja kokemuksia musiikin rikkaasta maailmasta.

On tärkeä oivaltaa, että jokainen lapsi on oman perhekulttuurinsa edustaja.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty¹⁰¹. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä¹⁰² on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen

järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹⁰³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰⁴.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹⁰⁵. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰⁶ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰⁷.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle

¹⁰² Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰³ Varhaiskasvatustalaki 15 d §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatustalaki 15 c §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatustalaki 15 e §

¹⁰⁶ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰⁷ Varhaiskasvatustalaki 15 b §

heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰⁸. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰⁹. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹¹⁰. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä

varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹¹¹. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹¹², joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja-toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹¹³. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 31 §

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹¹⁴

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹¹⁵ Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹¹⁶

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹⁷.

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹⁸. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹⁹.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen

¹¹⁸ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹¹⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹²⁰ ja tuen muodot¹²¹ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas yleinen pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹²². Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei

ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹²³.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹²⁴.

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹²² Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹²⁵. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁶.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki

voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁷.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²⁸. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja

¹²⁵ HE 148/2021 vp, s. 32

¹²⁶ Varhaiskasvatustalaki 15 e §

¹²⁷ Varhaiskasvatustalaki 15 e §

¹²⁸ Varhaiskasvatustalaki 15 b §

kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²⁹. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi

varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatustilanteesta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun

¹²⁹ Varhaiskasvatustilanne 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

lapsiryhmän

kanssa.

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹³⁰. Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹³¹.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveystieteelliset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

¹³⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

¹³¹ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

5.5

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹³². Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹³³. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan /ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

¹³² Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³³ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹³⁴

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹³⁵. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät

- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö

¹³⁴ HE 148/2021 vp, s. 34

¹³⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³⁶.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³⁷. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³⁸. Myös huoltaja voi hakea

tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³⁹. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämismääräyksessä oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹⁴⁰. Päätös on aina perusteltava¹⁴¹. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹⁴².

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁴³.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁴⁴.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁴⁵. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämismääräyksessä oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁴⁶

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen

¹³⁶ HE 148/2021 vp, s. 35

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³⁸ Hallintolaki 34 §

¹³⁹ HE 148/2021 vp, s. 35

¹⁴⁰ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹⁴¹ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja

varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁴² HE 148/2021 vp, s. 36

¹⁴³ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

¹⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystalvakuista, kuten lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

5.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Pelkosenniemen ja Savukosken kunnan varhaiskasvatuksen tuen toteuttamisen tavat

Kuntiemme varhaiskasvatuksessa tärkeimpiä tukitoimia on jokaisen lapsen erityisyyden huomioiminen heti alusta alkaen. Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksen vanhempia kuunnellaan ja yhdessä sovitaan lapsen tarvitsemista tukitoimista kirjaten ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Monipuolinen, suunnitelmallinen ja tavoitteellinen toiminta varhaiskasvatuksessa on lasta kuntouttavaa.

Ryhmätoimintaa päiväkodissa kehitetään niin että ryhmän muodostaminen perustuu lasten ja heidän tarpeiden ja taitojensa tuntemiseen, jolloin on mahdollista, että erilaiset lapset tukevat toistensa oppimista tai samankaltaista asioista kiinnostuneet tai samankaltaista harjoittelua tarvitsevat lapset saavat syventyä rauhassa heille tärkeisiin asioihin.

Pienryhmässä lapsi saa rauhassa leikkiä, oppia ja saada tarvitsemaansa aikuisen tukea ja ohjausta sekä harjoitella kaveruustaitoja, joihin liittyy mm. toisen huomioiminen ja arvostaminen tasaveroisena ryhmän jäsenenä. Porrastetut siirtymiset myös arkitoimissa lisäävät lapsen yksilöllistä huomioimista ja antavat hänelle aikaa oppia uusia taitoja. Varhaiskasvattajien luoma kiireetön ilmapiiri sallii lasten oppia ajallaan.

Erityisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen takeena on erityistä tukea antavan asiantuntijan jakama tieto ja tiimin ohjaus päiväkodilla sekä yhteisten tavoitteiden määrittely ja seuranta osana lapsen vasua.

Varhaiskasvatuksen piirissä oleville lapsille järjestetään aina tuen tarpeen edellyttämää vasuun kirjattujen yksilöllisten tavoitteiden mukaista toimintaa. Laajemman tuen tarpeeseen ja toteutukseen. ?

Tärkeää on löytää lapsen oppimista ja kehitystä edistäviä tukimuotoja, jotta hän

kokisi iloa taidoistaan ja "itsensä-kokoisista" tehtävistä tai leikeistä ja kokisi olevansa osa ryhmää.

Varhaiskasvatuksessa jokaisella lapsella on oikeus saada tarvitsemaansa tukea ja tätä on on kehitettävä molemmissa kunnissa, mm. rakentamalla pedagogisia oppimisympäristöjä sekä etsimällä yhä monipuolisempia työtapoja. Erilaisten oppimis- ja toimintatapojen tuntemus auttaa kasvattajaa kohtamaan lapsi yksilönä. Yhteistyössä voimme järjestää kuntiemme kasvattajille lisä- ja täydennyskoulutusta.

päiväkodissa sekä työnjako ja vastuut sen toteuttamisesta.

Lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana

Lapsen tarvitsemien tukimuotojen toteuttaminen suunnitellaan ensisijaisesti toteutuvan päiväkotipäivän aikana ja päiväkodissa. Kaikki tukeen liittyvä kirjataan lapsen vasuun, perusteiden ohjeen mukaisesti. Tärkeää on pitää tiivistä yhteyttä vanhempien kanssa, jotta kotona ja lapsen lähipiirissä tiedetään lapsen edistymisestä ja näin tuetaan samalla myös vanhemmuutta.

Oikea, asiallinen ja riittävä tieto lapsen taidoista auttaa vanhempia ymmärtämään ja hyväksymään tuen tarpeellisuuden sekä kannustava ja kuunteleva vuorovaikutus lisää vanhempien jaksamista arjessa. Varhaiskasvatuksessa vanhemmat kohdataan päivittäin ja varhaiskasvattajat ovat valmiita keskustelemaan vanhempia askarruttavista asioista.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua varhaiskasvatuksessa sekä päivitetään säännöllisesti. Lapsen tuen tarvetta kartoitetaan yhdessä vanhemman kanssa keskustellen ja kirjaten lapsen vasuun. Lapsen vasuun kirjataan tuen tarve, toiminnan tavoitteet sekä menetelmät niiden toteuttamiseksi päivähoitopäivän aikana

Jokaisella lapsella on oikeus saada tarvitsemaansa tukea lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden. Tukitoimiin ryhdytään välittömästi tuen tarpeen ilmettyä. Tuki tuodaan lasta lähelle lapsen arkeen inklusiivisen ajatustavan mukaisesti.

Huolen lapsen tuen tarpeesta voi ilmaista lapsen kanssa arjessa työskentelevät henkilöt, lapsen huoltajat tai alan ammattilaiset. Tuen muotoja suunnitellessa hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan moniammatillisuutta ja yhteistyötä eri tahojen kanssa pyritään tekemään joustavasti.

Tuen toteutumisen kannalta on tärkeää, että lapselle suunnitellut yksilölliset tukitoimet kirjataan systemaattisesti ja niiden toteutumista arvioidaan säännöllisesti. Arjessa tapahtuvien asioiden dokumentoinnista vastaavat lapsen kanssa työskentelevät henkilöt ja varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä lapsen hoitajien, lapsen huoltajien sekä vastaavan varhaiskasvatuksen opettajan kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelmassa huomioidaan lapsen oma mielipide ja näkökulmat huomioiden lapsen ikä ja kehitystaso. Tuen kirjaamisessa kiinnitetään huomiota tukitoimien kirjaamisen selkeyteen ja mitattavuuteen.

Tuen toteutumista arvioidaan säännöllisesti siten, että tehostetun ja erityisen tuen tasolla olevien lasten huoltajia tavataan vähintään 1-2 kertaa vuoden aikana. Tuen taso on joustava ja sitä voidaan muuttaa lapsen kehitys huomioiden.

Tuen toteuttamisen tapoja on pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia. Pedagogisiin tukitoimiin kuuluvat esimerkiksi päiväjärjestys, toiminnan strukturoiminen, erilaisten vuorovaikutus- ja kommunikointimenetelmien käyttö sekä oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut. Rakenteellisiin tukitoimiin kuuluu mm. henkilökunnan osaamisen vahvistaminen, henkilöstömitoitus ryhmän tarpeet huomioiden sekä eri ammattilaisten konsultointi mahdollisuuksien mukaan. Hoidollisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen terveydellisten tarpeiden huomioiminen lapsen arjessa.

Laadukkaan tuen takaamiseksi moniammatillisuuden hyödyntäminen ja vanhempien kuuleminen ovat ensiarvoisen tärkeitä. Varhaiskasvatuksessa monipuolisen tuen takaamiseksi pyrimme hyödyntämään mahdollisuuksien mukaan eri ammattilaisten palveluita **osana** lapsen tukijärjestelyjä. Teemme moniammatillista yhteistyötä esimerkiksi neuvolan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan, psykologin, Laphan sekä muiden erityisasiantuntijoiden kanssa joko lähi- tai etäpalveluna.

Savukosken ja Pelkosenniemen kaltaisten pienien kuntien vahvuutena on tiivis yhteistyö varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen välillä sekä tuen toteutuminen lapsen koko koulupolun aikana on meille tärkeää. Tiedon siirtymistä voidaan helpottaa erilaisilla yhteistyöpalavereilla lapsen nivelvaihekohtaisesti.

Kolmiportaisen tuen tuleminen osaksi varhaiskasvatusta mahdollistaa varhaisen puuttumisen ja takaa lapsen tuen saamisen mukana lapsen kehityksessä. Tuen taso on

joustava ja tuen tarvetta tarkkaillaan säännöllisesti.

Yleinen tuki kuuluu jokaiselle lapselle ja siihen sisältyy yhteistyö lapsen huoltajien, lapsen ja lapsen hoitajien kanssa laadukkaan varhaiskasvatuksen takaamiseksi. Jokaiselle lapselle laaditaan oma yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma, johon kirjataan ne asiat, joilla lapsen yksilöllistä kasvua ja kehitystä voidaan tukea parhaalla mahdollisella tavalla. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä ja osana lapsen omaa arkea. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista.

Mikäli yleinen tuki on lapselle syystä tai toisesta riittämätöntä, voidaan siirtyä tehostetun tuen asteelle. Tehostettu tuki on luonteeltaan intensiivisempää ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tehostetun tuen asteelle siirrytään välittömästi tuen tarpeen ilmetessä. Tukiprosessin suunnittelu tehdään tiiviissä yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa, moniammatillisuutta hyödyntäen sekä lapsen oma mielipide ja ajatukset huomioiden lapsen kehitystason mukaisesti. Oikea-aikainen tehostettu tuki ennaltaehkäisee myöhempää tuen tarpeen moninaistumista. Tehostetun tuen tarvetta tarkkaillaan ja arvioidaan säännöllisesti siten että, lapsen huoltajia tavataan vähintään 1-2 kertaa vuodessa. Mikäli lapsen kehityksen myötä tehostettu tuki koetaan tarpeettomana, on mahdollista siirtyä takaisin yleisen tuen pariin. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös.

Vahvin tuen muoto on erityinen tuki, jota voidaan lapselle tarjota, jos yleinen tai tehostettu tuki ovat riittämättömiä. Erityistä

tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla. Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Lapsen tukiprosessin suunnittelu toteutetaan moniammatillisuutta hyödyntäen tiiviissä yhteistyössä lapsen ja tämän huoltajien kanssa. Lapselle on mahdollista järjestää tulkitsemis- ja avustamispalveluita sekä lapsen tarvitsemia apuvälineitä, mikäli tilanne niin vaatii. Erityisen tuen tarvetta tarkkaillaan ja arvioidaan säännöllisesti ja lapsen huoltajia tavataan vähintään 1-2 kertaa vuodessa. Lapselle annettavasta erityisestä tuesta on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen

järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla. Päätös on aina perusteltava. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen

varhaiskasvatussuunnitelma voi olla omaleimainen, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja kuvaa suunnitelmassa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat
- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.

Kunnissamme ei järjestetä erityiseen katsomukseen tai vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan perustuvaa varhaiskasvatusta, mutta tarvittaessa voidaan keskustella perheiden kanssa aiheesta.

Lasten kanssa yhdessä avoin vuoropuhelu ja pohdinta heitä mietityttävistä asioista liittyen eri katsomuksiin ja kulttuureihin on mahdollista. Lapsen näkemyksiä ja mielipiteitä ei ohjata minkään katsomuksen suuntaan vaan lisätään lapsen ymmärrystä ja kunnioitusta toisia ihmisiä sekä moninaisuutta kohtaan. Moniarvoisuuden ymmärtäminen lisää suvaitsevaisuutta, ehkäisee kiusaamista ja sisältää sivistyneen ihmisen siemenen. Kasvattaja ohjaa lapsia kohtaamaan moninaisuutta myönteisellä, uteliaalla mielellä ja asiallisella käytöksellä.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁴⁷ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴⁸. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴⁹. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁵⁰. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁵¹.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

¹⁴⁷ Varhaiskasvatustilain 24 §

¹⁴⁸ Varhaiskasvatustilain 24 §

¹⁴⁹ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁵⁰ Varhaiskasvatustilain 24 §

¹⁵¹ Varhaiskasvatustilain 20 §

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa päätetään ja kuvataan, miten

- varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa
- lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa
- lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa
- arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä
- arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.

Pelkosenniemen-Savukosken varhaiskasvatuksen suunnitelmaa (2019), sekä täydennyksen (1.8.2024) toteutumista tullaan arvioimaan vanhempien, lasten sekä varhaiskasvattajien kesken. Tulemme kokoamaan vanhemmilta sekä lapsilta kokemuksia ja huomioita suunnitelmasta, toiminnasta ja toimintakulttuurista.

Varhaiskasvattajien kesken arvioidaan tavoitteita ja etenkin kaudelle painotusalueiksi sovittuja asioita. Työntekijätasolla toteutetaan itsearviointia säännöllisesti, jolloin huolehditaan myös työhyvinvoinnista.

Valssi – varhaiskasvatuksen laadun käsikirja.

Varhaiskasvatuksen vuoden polku ja pitkospuut

(LIITE 1)

Varhaiskasvatussuunnitelma on parhaimmillaan arjessa elävä tavoitteellinen sopimus, jonka toteutumista arvioidaan toimintakauden aikana. Yhteiset tavoitteet ja kasvatuskumppanuusvanhempien kanssa, tukevat suunnitelman toteutumista lapsikohtaisesti. Toimintakauden reitti kulkee vuodenaikojen mukaan ja reittimerkit auttavat hahmottamaan kokonaisuutta ja toiminnan jatkumoa vuoden ympäri. Jokaisella polulla, syksystä kesään, havainnoidaan ja pyritään dokumentoimaan lasten arkipäivää, kasvua ja erilaisten taitojen oppimista varhaiskasvatuksessa. Lasten omien mielipiteiden ja ajatusten tallentaminen on ensisijaista lapselle itselle ja hänen vanhemmilleen. Vuoden aikana vanhempien ja perheiden kanssa tavataan myös yhteisissä tapahtumissa, esimerkiksi retkillä, talkoissa tai juhlissa.

Syksyn polulla elo-lokakuussa

Lapset ja perheet tutustuvat päiväkotiin ja työntekijöihin. Suunnitellaan yhdessä tulevaa toimintaa ja järjestellään varhaiskasvatusympäristöä.

Laaditaan lapsen oma varhaiskasvatussuunnitelma yhdessä vanhempien kanssa. Huomioidaan lapsen tarpeet, yleiset ja erityiset yhteistyössä neuvolan ja muiden asiantuntijoiden kanssa, tarvittaessa. Mietitään yhdessä taitojen kehittymisen tukemisen menetelmiä hoidossa ja kotona.

Työntekijöiden tiimi luo omat sekä henkilökohtaiset tavoitteet tulevalle kaudelle.

Talven polulla marras- maaliskuussa

Laaditaan ryhmän yhteinen vasu, ellei sitä vielä ole. Niin kutsuttu ryhmävasu pohjautuu lasten vasuihin ja ryhmän ominaispiirteiden sekä tarpeiden havainnointiin ja tuntemukseen. Esimerkiksi kuuntelu ja toisen kunnioittaminen voi olla yhteinen tavoite.

Joulun jälkeen arvioidaan syyskautta keskustellen vanhempien kanssa tai kirjallisella kyselyllä. Lasten vasuihin voidaan liittää uusia tavoitteita kevätkaudelle.

Työyhteisö arvioi myös omaa toimintaansa ja tarkastaa tavoitteet keväälle. Huomioidaan viisivuotiaiden tarpeet ajatellen tulevaa esiopetusvuotta.

Kevään polulla huhti-toukokuussa

Järjestetään siirtopalaverit tulevan opettajan kanssa, lapsen siirtyessä esiopetukseen taikka perusopetukseen. Keskustellaan vasujen pohjalta kuluneesta kaudesta. Voidaan kysyä palautetta toiminnasta vanhemmilta joko kirjallisesti tai vapaamuotoisesti.

Muistetaan kuulla ja taltioida myös lasten kokemuksia.

Työyhteisö arvioi toimintaa ja tavoitteita ryhmässä sekä jokainen työntekijä käy kehityskeskustelun itsearviointin lisäksi esimiehen kanssa. Suunnitellaan uutta toimintakautta alustavasti kaiken edellisen pohjalta ja tuleva lapsiryhmä huomioiden. Mitä kehitettävää tulevalle syksylle?

Toteutetaan kesällä tai syksyllä päiväkodissa aloittavien, uusien lasten tutustumispäivät.

Kesän polulla kesä-heinäkuussa juhlietaan ystävyyttä, yhdessä opittuja taitoja! Lomaillaan ja retkeillään.

LIITE 2. Kaveruuden tukeminen varhaiskasvatuksessa ja suunnitelma kiusaamisen ehkäisyyn ja siihen puuttumiseen

Toimintakauden aluksi käydään tämä suunnitelma läpi työyhteisö- palaverissa.

- ☺ **Ryhmäntymisleikkejä ja -tehtäviä** kauden aluksi sekä keskustelua erilaisuudesta- samanlaisuudesta lasten ikä huomioiden ja kaveruustaitoja tukien. Aiheeseen sopivien laulujen, lorujen ja tarinoiden hyödyntäminen ja myös draamaharjoitusten käyttö lisää lasten keskittymistä ja oppimista. (huom. Lapsen mieli- pöytäteatterimateriaali on käytössämme molemmissa kunnissa).
- ☺ **Sääntöjen** laadinta yhdessä lasten kanssa, apuna kuvat. Aluksi muutama ohje riittää. huom. kiellon sijaan kannustava ohje, esim. -kuuntelethan toista- sen sijaan, että kieltäisi: älä huuda! Lapsi tarvitsee myönteisen toiminnan ohjeen.

Mitä kiusaaminen on - keskustelut käyntiin myöhemmin. Emme siis tarjoa lapselle valmiiksi kiusaamisen malleja, jos joku ei ole vielä sitä tehnyt.

-Lasten mielestä kiusaaminen voi olla esimerkiksi seuraavaa: en pääse mukaan leikkeihin, minua nimitellään, arvostellaan, katsotaan liian pitkään, tullaan liian lähelle, viedään lelu kädestä, tönitään ym.

-Vanhempien ja kasvatushenkilöstön mukaan: leikin ulkopuolelle jättämistä, kun lapsi itse kokee tulleen kiusatuksi. Myös töniminen, potkiminen, pureminen ym. negatiivinen, aggressiivinen käytös ovat välitöntä puuttumista ja asianosaisten kanssa heti selviteltävää käytöstä.

Miten ehkäisemme kiusaamista? Ryhmän kasvattajien vastuulla on luoda ja pitää yllä ilmapiiriä, jossa kuunnellaan ja arvostetaan toista. Meidän aikuisten esimerkki on tärkeää. Miten huomioimme toisemme ja kunnioitamme toista työkaveria. Lisäksi jokaisen on muistettava oma vastuullinen roolinsa ryhmässä. Olemme siellä missä lapsetkin; mukana kaikissa päivän tilanteissa. Aikuisen aito läsnäolo lisää merkittävästi lapsen turvallisuuden tuntemuksia ja vähentää konflikteja. Lapsen päivään tulee kuulua ohjattua ryhmätoimintaa, joka edistää kaveruustaitojen kehittymistä ja auttaa omaksumaan hyviä toimintatapoja muutenkin.

Kiusaamiseen puuttuminen

1. Kaikkiin kiusaamistilanteisiin puututaan välittömästi, väsymättä, nollatoleranssilla. Rauhoitetaan osalliset, tuetaan kiusatuksi tullutta kertomaan mitä tapahtui ja miltä se tuntui, kiusajaan kuunnellussa. Voidaan kysyä sivullisilta kavereilta myös tapahtuneen kuvausta. Kaikkien lasten oikeus tulla kuulluksi on tärkeää! Myös kiusajaan, **lapsen käytöksen taustalla on yleensä jokin, lapsen omaan elämään liittyvä asia. Tulee myös antaa sovinnon teolle työrauha ja edetä lapsilähtöisesti.**
2. Tuetaan lapsia ymmärtämään teon seurauksia sekä huomioidaan, että jokainen ryhmän jäsen saattaa olla osallisena kiusaamisessa kiusaajana, kiusattuna, tai hiljaisena hyväksyjänä tai puolustajana.
3. Ohjataan lapsia kertomaan tuntemuksiaan ja voidaan harjoitella yhdessä tilanteelle myönteinen käyttäytymismalli. Mitä lapset voivat itse tehdä: minua ei saa kiusata- puhe, anna minun olla rauhassa- ja tuo käy kipeää tai tuo on tyhmää- viestin antaminen kiusaajalle voi sammuttaa huonon käytöksen heti. Lasten kanssa voidaan asioita myös työstää tilanteita, tunteita ja niiden ilmaisun harjoittelua tunnekuvien avulla tai piirtämällä.

Keskustelun tukena voidaan käyttää materiaalia esimerkiksi : Miniverso (<http://sovittelu.com/vertaissovittelu/koulutukset/miniverso/>). Myös Mannerheimin lastensuojeluliitolla on Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa- materiaalia (mll.fi).

Suunnitelman arviointi ja siitä tiedottaminen

1. Suunnitelmasta tiedottamista ja sen arviointia tehdään yhteisissä tapaamisissa säännöllisesti. Säännöt asetetaan näkyviin useampaankin paikkaan päiväkodilla, lapsen korkeudelle kuvina. Kiinnitetään vanhempien huomio sääntöihin.
2. Kaikesta tarpeellisesta tiedotetaan aina vanhempia ja käytetään harkintaa, mikä päivän aikana esiin tullut tilanne vaatii vielä toistoa ja keskustelua kotona. Olemmehan käyneet lapsen kanssa kiusaamistilanteen läpi anteeksipyyntöineen jo heti sen tapahduttua. Ohjataan lapsia myös itse kertomaan mitä on tapahtunut, olipa hän kiusaaja tai kiusattu. Kertomalla itse hän opettelee vastuunottamista omasta toiminnastaan ja myös tiedostaa tekonsa seuraukset.

3. Meillä tulee olla vanhemmille myönteistä kerrottavaa lapsen päivästä ja puhetta kiusaamisesta ei tule korostaa, ellei kiusaaminen ole todella häiritsevää, jatkuvaa ja toistuvaa. Jokainen lapsi ansaitsee uuden mahdollisuuden harjoitella hyviä käytöstapoja. Rakentavalle keskustelulle vanhempien kanssa tulee varata aikaa ja rauhaa.